

Polgár Anikó

Pyramus vére, Narcissus tekintete

Ovidius: Átváltozások (Metamorphoses)

Hátborzongató és ironikus elbeszélésmód, érzelmes és heroikus történetek, komoly filozofikus mondandó és az olvasóval minduntalan összekacsintó játékoság, csiszolt verselés és költői telítettségű nyelvezet: mindez sűrítve, koherensen összeolvasztva ott van a római Ovidius főművében, az európai irodalom egyik alappilléreben, a feltehetőleg a Krisztus születése utáni első évtizedben latinul írt *Átváltozásokban* (Metamorphoses).

A mű mitológiai világtörténet: kozmikus képpel, az őskáoszhoz és a káoszból megteremtődő világrendnek a leírásával indul, s a többségében okmagyarázó mítoszok sora egészen Ovidius saját koráig vezet. A költő művének műfaját a *carmen perpetuum* (folyamatos ének) kifejezéssel illette. Az egyes történetek láncolatát előre- és visszautalások tartják egyben. A folyamatoság a 13. részben („könyvből”) álló eposz egy könyveinek végén sem török meg, hiszen általában röviddel az egyes könyvek befejeződése előtt egy új történet kezdődik, hogy a következő könyv elején a folyamatoság látványát fenntartva folytatódjon. A művet szerkezeti 3x5 részre lehet tagolni (Ovidius maga háromszor öt tekercsről beszél): az elsőben az istenekhez kötődő mítoszok, a másodikban a hőstörténetek dominálnak; a harmadik részben a történelmi időben játszódó események kerülnek bemutatásra, a trójai háborútól Ovidius koráig.

Az *Átváltozásokban* több, a heroikus eposzra emlékeztető jegy van, ám Ovidius a didaktikus költészet hagyományából is merít. Itt is találunk csatajeleneteket, homéroszi hasonlatokat, seregszerelemeket és műalkotás-leírásokat, akárcsak a hőseposzban. Eposzba illő csatajelenet, ám bizonyos szempontból a hőseposz paródiájaként is hat a kentaurok és a lapithák harca a 12. könyvben: a csata leírása lendületes, a harci eseményeket nyersen részletező, ugyanakkor a csatának a hősi eposzban megszokott attribútumai közé a lakoma hétköznapi világát idéző tárgyak vegyülnek (poharak, kancsók, bútorok, a ház díszei). Gryneusnak például egy szarvasagancssal szúrják ki a szemét, melyet korábban fogadalmi ajándékként függesztettek egy magas fenyőre. Egy másik hősnak a torkából, miután lándzsával átszúrták, a vére a kupába és a heverőre folyik. Parodisztikusan hat Cyllarus kentaúr szépségének leírása, aki – bár félig ember, félig ló teste van – a férfiszépség ideálja, akárcsak a női szépség felelőse, Hylonome, a férjével hősi halált halt kentaurnő.

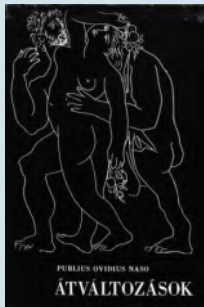
Ovidius stílusának ironikus felhangjai az erotikus részekben is szembetűnőek, s a római elégikus hagyományhoz fűződő viszonyról tanúskodnak. Jól példázta ezt Narcissus története (13. könyv): a saját magába beleszerető ifjú szerelmi monológia egy szerelmi elégia paródiája

is lehetne. Míg az elégikus szerelmes általában azon kesereg, bárcsak közel lehetne a kedvese, Narcissus ellenkezőleg: azt fájlatja, hogy szerelme túl közel van, s nem lehet tőle elválasztva. Narcissus története a parodisztikus-ironikus elemek mellett filozofikus kérdéseket is felvet. A jóslat önmaga megismerésétől óvta az ifjút, s ez a delphi jósa szentenciájával (Ismerd meg önmagad!) ellentétben áll. A visszhanggá vált Echo, aki reménytelen szerelemre gyulladt az ifjú iránt, akusztikusan tükrözi mások beszédét, így másokra önmagán keresztül reflektál, Narcissus pedig, miközben magát optikai értelemben tükrözi, saját magára utal vissza. Végül mindkettő magányos marad: Echo azért nem talál társra, mert ő mindenkit megismétel és megdupláz, Narcissus azért, mert saját magát duplázza meg.

Feltehetően a komolyságnak és a játékoságnak ez a sajátos ötvözete alapozta meg Ovidius szerelmi történeteinek óriási világirodalmi hatását. Pyramus és Thisbe története például a szerelmi elbeszélések egyik legnagyobb hatású antik archetipusává vált, többek között Shakespeare Rómeó és Júliájának is ez az ősképe. Az ellenséges szomszéd családok, a titokban egymásba szerető ifjak, a félreértésből adódó szerelmi halál motívuma Ovidiusnál az aitológiai elvnek rendelődik alá. A szerelmi történet leírása nem öncélú, hanem okmagyarázó jellegű, hiszen a szeder átváltozását tárja elénk: a fa korábban fehér gyümölcse feketévé változott, mégpedig azért, mert vér érte. A leírás egyik érdekessége az erőszak esztétizálódása (Pyramus vérenek folyásának szuggesztív erővel jelenítődik meg).

A mű egyik központi témája a művészet és a hatalom kapcsolata. A *Metamorphoses* több elbeszélésének a középpontjában olyan istenek vagy hősök állnak, akik a művész archetipusát képviselik, s bizonyos értelemben magának Ovidiusnak is az előképei. A 15. könyvben, Pythagoras beszédében az első könyv kozmogóniai távlatai térnek más színezetben vissza, keretbe foglalva ezzel a világtörténeti elbeszélést. Pythagoras tanításai különösen nagy hatással voltak Numára, Róma második királyára; kettőjük kapcsolata a hatalom és a szellem, vagyis az uralkodó és a költő közti harmonikus viszonyt mutatja be, amilyenre Ovidius is vágyik: ehhez azonban egy olyan uralkodóra van szükség, aki, mint Numa, hallgat a költő és a Múzsák szavára. Ezt a szerepet azonban Ovidius szerint (az őt később száműző) Augustus császár nem teljesíti be.

A retorikai kidolgozottság, a pszichológiai éleslátás, a műfaji különlegességek, a burkolt politikai célzások, a férfi-nő viszony és a nemi ambivalenciák sajátos ábrázolása méltán alapozta meg Ovidius művének kiterjedt hatás-történetét és biztosítja rangját az európai irodalomban.

havi lap

XXI. évfolyam, 7. szám, 2014. március

Főszerkesztő: Hodossy Gyula

Vezető szerkesztő: Petres Csizmadia Gabriella

Örökös munkatárs: Turczel Lajos

Szerkesztőbizottság elnöke:

Fibi Sándor

Tagok:

Hrbáček Noszek Magdaléna

Kalácska József

Klemen Terézia

Komzsík Attila

Krippel Éva

Novák Mónika

Szokol Dezső

Nyomdai előkészítés:

Václav Kinga

Gyenes Gábor

Nyomja:

Press Group s.r.o., Banská Bystrica

Kiadja:

Katedra Alapítvány

Felelős kiadó:

Hodossy Gyula

Elérhetőség:

Katedra Alapítvány

Palác Duna Palota,

Galantská cesta 658/2F,

929 01 Dunajská Streda

Tel.: 00421 (0)31 552 90 28

E-mail: katedra@katedra.sk

Honlap: www.katedra.sk

Bankszámlaszám: 1014769018/1111.

Kiadványunkat támogatta a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala, a Szlovák Köztársaság Oktatásügyi, Tudományos, Kutatási és Sportminisztériuma.

KATEDRA • mesačník

ročník XXI., 7. číslo, marec 2014

Vydavateľ:

Nadácia Katedra,

Palác Duna Palota,

Galantská cesta 658/2F,

929 01 Dunajská Streda

Tel.: 00421 (0)31 552 90 28

IČO: 35591609

ISSN 1335-6445 • EV: 611/08

Časopis vychádza s finančnou podporou

Ministerstva školstva, vedy, výskumu

a športu Slovenskej republiky.

Realizované s finančnou podporou

Úradu vlády SR – program Kultúra

národnostných menšín 2014.

Náklad: 2500 ks

Oznámenie o štruktúre vlastných vzťahov

vydavateľa periodickej tlačie podľa stavu k

31.12.2013

Gyula Hodossy (FO) 70%

Károly Tóth 30%

od 1.1.2014 Nadácia Katedra 100%

Redakcia / Szerkesztőségünk:

Nadácia Katedra – Katedra Alapítvány.

Palác Duna Palota, Galantská cesta

658/2F, 929 01 Dunajská Streda

Tel.: 00421 (0)31 552 90 28

E-mail: katedra@katedra.sk

Honlap: <http://www.katedra.sk>

Minden jog fenntartva.

Kéziratokat nem őrzünk meg

és nem küldünk vissza.